

izmir-Aydın karayolu ile ulaşılan Ortaklar bucağına bağlı ve oraya 4 km. uzaklıktaki Tekinköy'ün yanı başındadır.

Batı Anadolu'daki İon yerleşmesi sırasında kurulan kentlerin hemen hemen hepsi deniz kıyısında veya sahile çok yakın olmalarına karşılık Magnesia, (Maiandros Magnesiası) Kolophon ile birlikte bunun dışında kalmıştır. Kentin ilk kurulduğu yer kesinlik kazanamamakla beraber Lethaus (Gümüştay) ile Maindros'un (Büyük Menderes) birleştiği yerdedir.

Kuzey Yunanistan'daki Magnesia'dan Anadolu'ya gelen Aioller'in kurduğu bu kentten söz eden kaynakların çoğunda "Magnesia'lıların uğradığı felâketler "denilmiştir.

Magnesia kazılarında Agora'nın güney-batı köşesindeki 17 no.lu, 51 satırlık bir kitabe bize kentin kuruluşu ile en güzel ve en doğru hikâyeyi anlatmaktadır . Üst kısmı kaybolmuş olan kitabenin kalan metni şöyledir:

" ... hangi nedenle geldikleri anlaşılincaya kadar tanrının buyurduğu kehanet gizli kalmaktadır. Tanrının,zamanın geldiğini bildirmesinden az sonra Gortyn ve Phaistos arasında bir kent kurdular ve mutlu bir şekilde oraya yerleşip,kadınlar ve çocuklar edindiler,kehanete göre kendi soylarından gelenlere tanrının isteğini aktardılar. Yaklaşık seksen yıl sonra beyaz kargalar göründüler ve hemen şükran kurbanları keserek geri dönüşleri konusundaki kehaneti öğrenmek üzere, Themisto'nun Argos'da rahibe ve Ksenyllos'da birinci Archon olduğu sırada Delphi'ye bir heyet gönderdiler. Onlara şu kehanet bildirildi;

"Siz Magnesialılar,siyah bir kuş yerine,beyaz kanatlı bir kuş gördüğünüz için uzak Girit'ten geldiniz ve ölümlülere bir mucize olarak görünen bu olay karşısında anayurdumuza yeniden dönüp dönmemekte kararsızdınız. Ama anayurt toprağından bir başka yere yelken açmak gereklidir. Babam,benim ve kız kardeşim için Magnesialılara Peneios ve Pelion dağının hakim olduğu topraktan daha kötü olmayan bir toprak parçası tahsis etmek uygundur.

Ey asil Magnesialılar, sizler nereye yelken açmanız gerektiğini soruyorsunuz. Tapınağın kapısının yanında duran adam size yolu gösterecek. Bu yol sarp Mykale dağının arkasındaki Pampylialıların ülkesine sizi götürmeli, orada kıvrımı çok (Meander) nehrin kenarında çok sayıda arazisi olan Mandrolytos'un zengin evi var. Burada Olimpialı, hilekârlığa hükmedenlere değil, hak edenlere zaferi ve büyük refahı temin eder.

Bu kutsal alanda Glaukos'un soyundan gelen cesur bir adam var. Tapınağı terk ettiğinizde bu kişi karşınıza çıkacak, çünkü kader bunu böyle istedi. Bu şahıs size anakaradaki bol buğdaylı araziye gösterecek. Magnesialıların silah taşıyan akraba halkını, Thorax dağına ve Manthios nehrine ve Endymion karşısındaki sarp Mykale dağına ulaşmaları için rehberliğin altında Pampylialıların körfezine gönder, Leukippos. Burada zengin ve hayrete değer Magnesialılar, Meandros'un evinde surlarla çevrili kentlerde oturacaklar."

Bilge Umar buradaki yerli halkın Luwi'ler olduğunu söylerken "Magnesia isminin Hellen dilinde bir anlamı olmadığını da belirtir. Burada M.Ö.680 ile 652 arasında Lydia Kralı Gyges'in hakimiyetini görüyoruz. Kentin Gyges'in düşmanlığını kazanmasına sebep olarak bazı antik yazarlar, Gyges'in gözdesi olan bir ozanın Magnesia'da uğradığı hakaretlere bağlamışlardır. Daha sonra Kuzeyden gelen bir kavim olan Kimmerler kente M.Ö.657'de hakim olmuşlardır. Peş peşe gelen bu saldırılar nedeniyle Magnesia tahrip

edilmiştir. Daha sonra bütün Anadolu'da bir fırtına gibi esen Pers hakimiyetinden burası da nasibini almıştır. Pers Kralı I.Artaxerxes, Salamis Savaşının Atinalı kahramanı Themistokles'in memleketinde gözden düşmesi üzerine onu Anadolu'ya davet etmiş ve yaşaması için üç kent önermiştir. Themistokles'de bunların içinden Magnesia'yı seçmiştir (M.Ö.460). Magnesia'lılar da

kahramana büyük saygı göstermişlerdir. Buna karşılık Themistokles, Magnesia'da Artemis adına bir mabet yaptırarak kızını da oraya rahibe yapmıştır. Themistokles'in Artemis Leukophryus kutsal alanında kurban sunarken ölmüştür. Onun ölümünden sonra onun anısına Magnesia'lılar agora'da bir anıt yapmışlardır.

İon kentlerinin almış olduğu ortak karara uymayan Magnesia, Atina'nın başkanlığındaki Delos Deniz Birliği'ne katılmamış ve Atina-Sparta savaşında taraf olmamıştır.

Spartalıların savaşı kazanmasından sonra buraya gelen Spartalı komutan Thibron kentin savunmasız durumunu görünce Perslerin tekrar buraya gelmelerine mani olmak için kenti Thoraks Dağına (Gümüş dağı) taşımıştır. Magnesia'nın yer değiştirmesiyle ilgili bu söylentilerden çok Menderes'in taşıdığı millerin bunda büyük payı olduğu sanılmaktadır.

Alınan bütün bu önlemlere karşı Magnesia yine de Perslerin eline geçmiş, Büyük İskenderin Anadolu'ya gelişine kadar da onların egemenliğinden kurtulamamıştır. M.Ö.334'de Büyük İskender'e gönül rızası ile bağlanmışlar, daha sonra M.Ö. 240 da Seleukos krallığına, M.Ö.189'da da Bergama Krallığına tabi olmuşlardır. Bergama Krallığının vasiyet yoluyla Roma'ya bağlanmasıyla Magnesia'da Roma'nın Asya eyaletleri içerisinde önde gelen kentlerinden biri konumuna girmiştir (M.Ö. 133). Nitekim M.S.

III.yy.a tarihlenen bir sikke üzerinde "Asya'nın yedinci kenti" yazısı da bunu doğrulamaktadır. M.Ö. 87'de Pontus Kralı IV.Mithradates direnerek Roma'ya bağlılığını kanıtlamış, Sulla'da onları bağımsızlıkla mükafatlandırmıştır. M.S.17'deki büyük depremde çok zarar gören şehri İmparator Tiberius 12 yıldan kısa bir süre içinde yeniden inşa etmiştir. Bundan sonra kent için talihsiz bir süreç başlar, önce Gotlar tarafından yakılıp yıkılır. Daha sonra 620-30'da Pers Kralı II.Hüsrev'in akınları karşısında Artemis kutsal alanı çevresindeki surun içine çekilerek kendini korumaya çalışır. Bizans döneminde ise bir piskoposluk merkezi olur ve daha sonra da önemini tamamen yitirir.

Platon'un anlattıklarına dayanarak ve son buluntuların ışığında M.Ö. II.yy.da, çevresi surla çevrili,yaklaşık 1300x100 m.lik bir alanı kaplayan, izgara plânlı bir kent olduğunu tanımlıyoruz. Yine Platon'a göre şehrin nüfusu yaklaşık 20 000 kişi olup, her biri bir tanrının adını alan 12 semte (phyle) bölünmüştü. Bu tanrılardan sekizinin adını duvar yazıtlarından öğreniyoruz. Bunlar Aphrodit, Apollon, Ares, Hephaistos, Hermes, Hestia, Poseidon ve Zues'dur.

Magnesia 18.yy.dan başlayarak gezgin ve Arkeologların ilgisini çekip araştırdıkları bir yerdir. Buradaki ilk ciddi çalışmayı 1817-21 arasında J.N.Huyot yapmış ve şehir plânını çizmeye çalışmıştır. Bu çalışmalar bugün Paris Bibliothèque National'dadır. 1842-43'de Ch.Textier yanına mimar Jacques Clerget ve ressam Clèm Boulanger'i yanına alarak buraya gelmiş ve ilk ciddi çalışmaları başlatmıştır. Artemis tapınağının çıkmasıyla ünlenen bu kazı maalesef Türkiye için çok acı vericidir,zira tapınağın neredeyse bütün frizleri Türkiye'den Paris'e taşınmıştır. Bugün Paris Louvre Müzesinde "Magnesia of Meandrum" seksiyonunda Ch.Textier'in adı ile teşhir edilmektedir. Bu frizler, toplam uzunluğu 40 m.yi bulan 41 adet blok ve parçalardan meydana gelmektedir. Amazonlar ile Hellenlerin savaşını canlandırmaktadırlar. 1872-73'de O.Rayet ve A.Thomas burada incelemeler yaparak en kapsamlı yayını gerçekleştirdiler. 1887'de İstanbul Arkeoloji

Müzeleri Müdürü Osman Hamdi Bey Texier'in arazinin bataklık oluşu ve su basması yüzünden götüremediği 20 m. uzunluğundaki friz bloklarını İstanbul Arkeoloji Müzesine getirir.1890'da Carl Human'ın başkanlığında Alman Arkeoloji Enstitüsü burada küçük bir kazı ile işe başlar ve çalışmalarını 1893'e kadar sürdürür. Bu kazılarda çıkan eserlerin bazı parçaları da ne yazık ki Berlin Müzesine götürülmüştür. Bu dönemdeki çalışmalar Artemis kutsal alanında, altarda, agora'yı çevreleyen Stoa'larda ve Zeus tapınağında yoğunlaşmıştır. Bu dönemden sonra burası uzun süre unutuldu. Ta ki 1985'e kadar. Bu tarihten itibaren Prof. Dr. Orhan Bingöl'ün başkanlığında Ankara Üniversitesi tarafından metotlu bir şekilde araştırma ve kazılar yapılmaktadır. Bu çalışmaların sonunda,Artemis Kutsal Alanı, tapınağı , sunağı, tören yolu, propylon, Agora, Zeus tapınağı, Bizans suru, Latrina, Çarşı Bazilikası, Odeon, tiyatro Athena tapınağı, Theatron , şehir surları, Stadion, Gymnasion ve nekropoller çıkarılıp plânları ve rölöveleri çizilmiştir.

Magnesia'daki Mimari yapılar:

Artemis Leukophtylene Kutsal Alanı ve Mabedi

Portikolarla çevrili olan bu kutsal alanın ortasında Artemis Tapınağı ve sunağı, doğusundaki Propylon ile Agoraya bağlanmaktadır.

M.Ö.II.yy.ın başlarına ait olan Artemis Mabedi 41x67.5 m. ölçüsündedir. Mabedin mimari aynı zamanda Teos'daki Dionysos mabedini de yapmış olan Hermogenes'tir. Alman Arkeoloji Enstitüsünün yapmış olduğu kazılarda bu mabedin altında M.Ö. IV.yy.a ait arkaik bir mabet olduğu anlaşılmıştır. Bölgesi devamlı su basmasından dolayı epeyce tahrip olan yapının plâni güçlükle çıkarılabilmıştır. Pronaos ile Naos'un içerisi sütunlarla çevrilidir,ayrıca dış sütun dizisi ile mabet duvarları arasındaki uzaklık alışlagelenin iki katına çıkarılmıştır. Antik Çağ mimarisinde bu uygulamaya Pseudodipteros adı verilir. Mabedin kısa kenarlarında 8, uzun kenarlarında da 15 adet attika tipi sütun bulunmaktadır. Burada dikkati çeken bir başka özellik de Pronaosdaki iki sütunun aynı şekilde Opisdodomos'da da uygulanmış oluşudur. Ayrıca Naos'un içerisine üçer sütun konulmuştur. Artemis mabedinde diğer İon mabetlerinde görülmeyen özellikler vardır. Bunun en belirgin olanı cephenin doğuya yönelmesi gerekirken burada batıya doğru olmasıdır. Bunun nedeni Artemis Leukophryene'nin Frig kökenli bir Anadolu tanrısı olmasına bağlanmıştır. Bu anıta gölge-ışık oyunlarına da çok önem verildiğini anlıyoruz, çatı yükünün hafifletilmesinin yanı sıra bazı yenilikler de yapılmıştır. Daha çok Roma çağında görülen geniş temenosun ortasında yer almış ve bu alan Agora tarafından kesilmiştir. Mermer bloklarla döşeli olan zemin batıya doğru bir eğim yapmakta idi. Mabetteki Artemis heykelinin nasıl olduğunu sikkelerden anlıyoruz. Aynen Ephesos Artemisinde olduğu gibi aşağıya doğru incelen vücudunda dar bir giysi vardır, iki yana açmış olduğu ellerinde birer yün yumağı tutar. Başında yüksek bir Polos bulunmaktadır. Göğsündeki çok sayıdaki çıkıntı ise muhtemelen bereketi sembolize eden koç yumurtaları olmalıdır. Eski tarihçilerin anlattıklarından heykelin ahşap üzerine altınla kaplı olduğunu öğreniyoruz. Ayaklarının iki yanında ise birer kartal yer almaktadır. Tapınağın önemli özelliklerinden biri de alınlıkların ortasında bir büyük yanlarında da iki küçük kapı kabartmalarının yer almasıdır. Bu Artemis Leukophryene ve onun kültü ile ilgilidir. Bu kapı "tanrının kendini göstermesi" ve "varlığını kanıtlaması"(Epiphanie) sembolüdür.

Magnesia'lılar her dört yılda bir Artemis adına şenlikler yapmış ve diğer İon kentlerine haber göndererek onların da katılmalarını istemişlerdir. Bunun sonucunda da diğer

kentlerden farklı olarak kutsal bir konuma girmiştir. Bu durumu Agora'daki bir duvardaki yazıt açıklamaktadır.

Artemis Sunağı

Artemis Mabedinin batısında, Bergama'daki Zeus sunağına benzeyen at nalı şeklinde bir sunaktır. Günümüze sadece temelleri ulaşabilmiştir. Avlulu bir yapı olduğunu kaynaklardan öğreniyoruz. Rölyef karakterli heykellerinin bir kısmı bugün Berlin Müzesindedir. 1994 yılından itibaren burada yeniden kazılara başlanmıştır. Sunağın 15.80x23.10 m. ebadında olduğunu temel kalıntılarından anlıyoruz. Etrafı traverten üstüne mermer plakalarla döşeli, Altar iki yandan, sütunlu portikolarla çevrili idi. Prof. Dr. Bingöl, altar kabartmalarında Olympos'lu on iki tanrının heykelleri olduğunu söyler. Bugün bu kabartmalardan iki figür Berlin müzesindedir.

Propylon (Anıtsal Giriş)

Agora'nın doğu stoasının ortasında, tapınak ile Agora arasındadır. Prof. Orhan Bingöl sütunların bazılarını restore edip ayağa kaldırmıştır. Yapı iki basamaklı mermer bir krepis üzerinde oturur. Sütun kaideleri Attika-İon üslubundadır. Doğu tarafındaki sütunlar kapı söveleriyle sınırlandırılmıştır. 1993 yılından itibaren burada da kazılara başlanmıştır.

Zeus Sosipolis Mabedi

Agora'nın doğu-batı yönünde İon üslubunda, Hellenistik dönemde yapılmıştır. Kentin kurtarıcısı (Sosipolis) olarak tanımlanan Zeus'a atanmıştır. G.Gruben'in mimar Hermogenes'in ilk yapılarından biri olduğunu söylediği bu mabet stylobat üzerinde 7.38 x 15.81 m. ebadında idi. Cephesindeki frizler bugün Berlin Müzesindedir. Zeus'a ait olduğu kuvvetle muhtemel bir gövde parçası ile vücudun alt bölümüne ait giysinin bir parçası bulunmuştur. Bu parçalar sikkelerin üzerindeki Zeus tasvirleri ile uyushmaktadır. Sikkelerin ışığında ,Zeus'un sol elindeki esasına dayanarak tahtında oturup sağ elinde ise muhtemelen Artemis'in büstünü tutmakta olduğunu anlıyoruz.

Tiyatro

Artemis mabedinin güneyindeki bir tepenin batı eteğinde kentin 3500 kişilik tiyatrosu bulunuyordu. Mimar Hermogenes tarafından yapıldığı tahmin edilirse de bu kesin değildir. Son kazıların ışığında tiyatronun üç safhada yapıldığı anlaşılmıştır. İlk inşaaı M.Ö. III. yy.a ait olduğu tahmin edilir. Bu tarihten kalma kısım beş bölümlü, kireç taşından sahne binası, iki yanında merdivenleri olan bina ve koridorlar ile orkestranın ortasına kadar uzanan tünel ile yuvarlak orkestradır. İkinci ilavelerin yapıldığı tarihin M.Ö.200 olduğunu, tiyatronun yapımı için para bağışında bulunan Apollophanes'in şerefine konmuş olan iki heykelin kaidesindeki yazıtlardan öğreniyoruz. Bu dönemde 25.5 m. uzunluğundaki analemma duvarları, proskenanın mermer blokları ve duvarların ortalarındaki kapılar yapılmıştır. Bu döneme ait tiyatroda, devrinin önemli müzisyeni ve şairi olan Anaxenor'a ait bir heykel ile yazıt vardır. Strabon'un da bahsettiği bu kişiye, Magnesia'lıların ne kadar önem verdikleri ve onunla gurur duydukları bellidir. Üçüncü yapı dönemi M.S. 22. yy. a aittir. Bu dönemde 3.m.yüksekliğindeki podyum ile Orkestradaki tünelin T şeklinde uzatılmasıdır. Tiyatrodan pek az kalıntı günümüze gelebilmiştir.. Oturma kademelerinin hemen hemen tamamı yok olmuştur. Büyük bir olasılıkla M.S.263'deki Got akınları sırasında büyük tahribata uğramış ve yıkılmıştır.

Çünkü buluntular çok dağınık bir haldedir.

Odeon

Agora'nın güney-doğu yönündedir ve çok az kalıntıları günümüze ulaşmıştır. Hellenistik çağa tarihlenen odeon'un taşları da muhtemelen Bizans suru'nun yapımı sırasında parça parça sökülüp kullanılmıştır.

Stadion

Odeon'un güneyinde iki tepenin ortasında, 186 m. uzunluğunda "U" şeklindedir. Günümüzde tamamen ağaçlar ve makilerle kaplıdır. Bilgilerimiz buraya gelen Huyots ve Clerget'in çizimlerine dayanmaktadır.

Gymnasion

Kentin ortasında olup Magnesia'da görülen en yüksek kalıntıdır. Hamam, Apodyterion ve Palaestra'dan meydana gelmiştir. Yaklaşık 100x25 m²'lik bir alanı kaplar. Apodyterion kalın duvarlı dikdörtgen bir yapıdır. Burada halen Prof. Orhan Bingöl kazı çalışmalarını sürdürmekte olup, oldukça geniş bir bölümü açığa çıkarmıştır. M.S. 2-3 yy.lara tarihlendirilir. Hamam kısmı Miletos'daki Faustina hamamına çok benzer. En alttaki tonozlu koridor ve odalardan oluşan 250 m.lik mekan kazılar sonucu açığa çıkarılmıştır. Korent nizamındaki sütunlarla çevrili Palestra Apodyterion'un doğusundadır .Bu kısım doğu'da staolarla çevrili büyük yapı ile birleşmektedir.

Latrina

M.S.4-5 yy.a tarihlenen bu tuvalet 1993-1995 arasında Prof. Orhan Bingöl tarafından kazısı tamamlanıp restore edilmiştir. Havuzlu bir ön odadan girilen Latrina'nın temizlenmek için kirli ve temiz su kanalları kanalizasyonu ve iki adet güzel çeşmesi vardır. 15.85 x 8.40 m. ebadındır. Latrina'nın oturulan sekisi ile döşemesi mermer kaplıdır. 32 kişinin aynı anda kullandığı oturma sekilerinden anlaşılmaktadır. Genel Tuvalet Roma'da çok yaygındır. Kişiler burada hem ihtiyaçlarını gideriyorlar hem de sohbet ediyorlardı. Bu yüzden Roma devri Latrina'larında insanları birbirinden ayıran özel bölümler yoktur. Duvarlar opus sectile dekorasyon ile bezenmiştir. Buna ait parçalar restorasyon sırasında, kanalizasyon kanalından çok sayıda çıkmıştır.

Bizans Suru

Bu sur, Pers Kralı II.Hüsrev'in akınlarından korunmak için yapılmıştır. Esas kent surunun blok taşları burada kullanılmıştır. Surun kuzey duvarının iç tarafına 5 m.lik aralıklarla 4.m.yükseğe yerleştirilmiş 50x50 ebadında yuvalar yapılmıştır. Bunların ne için yapıldığı anlaşılamamıştır. Sur duvarlarındaki kaplamanın içi çok sert bir harç ve şpoli malzeme ile doldurulmuştur.

Kenthaber Kültür Kurulu